

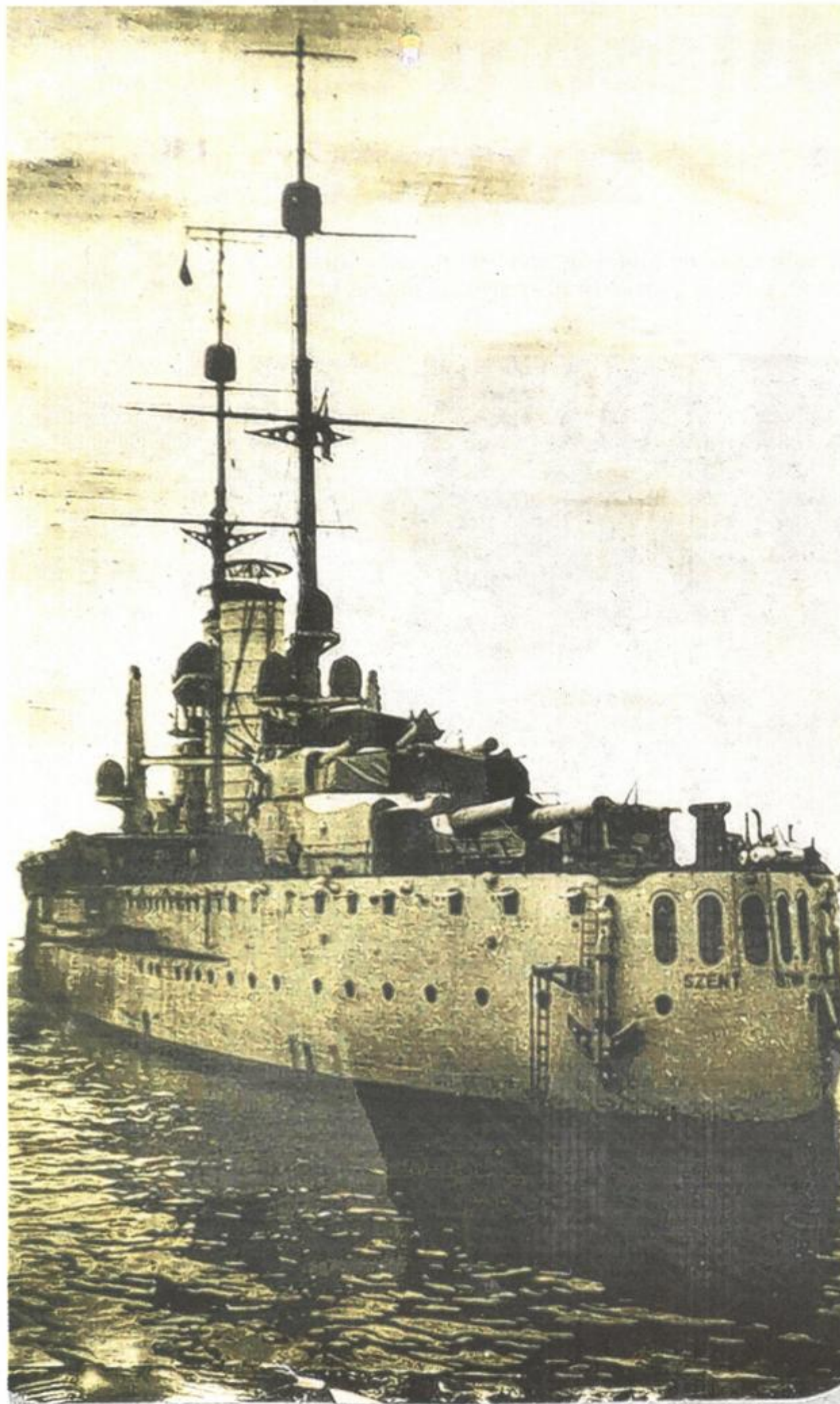
SZENT ISTVAN Najveća ronilačka ekspedicija na olupinu legendarnog broda

»Mount Everestu« ronjenja u Jadranu prijeti urušavanje

Str. » 12.

Donosimo fotografije s najveće do sada ronilačke ekspedicije na olupinu bojnog broda Austr...

Gradnja Szent Istvana počela u Rijeci

Olupina pod posebnom zaštitom

Olupina Szent Istvana pod posebnom je zaštitom i ronjenje na nju nije dopušteno bez posebne dozvole Ministarstva kulture. Razlog tomu je povijesna važnost olupine, a zabrana je na snazi kako bi se spriječilo otuđivanje predmeta s potopljenog broda. Stoga se i precizna lokacija olupine najčešće ne objavljuje, zbog loših prethodnih iskustava kada su s drugih zaštićenih olupina bili otuđeni razni

vrijedni predmeti. Osim toga, Szent Istvan je, prema svjedočenju ronioca koji su imali privilegiju roniti do olupine, i svojevrsni rezervat morskih organizama. Kako ribari izbjegavaju olupinu, jer na njoj mogu izgubiti mreže i druge ribolovne alate, na njoj se još uvijek mogu sresti golemi ugori od tridesetak i više kilograma, velike škar-pine, zubatci i rarozi, što je postao zaista rijedak prizor u Jadranu.

Bojni brod klase Tegethoff

Szent Istvan je bio bojni brod klase Tegethoff, ponos Austro-Ugarske ratne mornarice. Njegova gradnja započeta je u Rijeci, a završena u Puli 1914. godine. Potonuo je na putu prema Otrantskim vratima, prema kojima je plovio zajedno s bojnim brodom Tegethoff i pratećim ratnim brodovima, u namjeri da prekinu pomorsku blokadu Jadrana. Stradao je, ironično, od još jednog nječkog proizvoda - torpeda, što je bio prvi slučaj da je bojni brod potopljen ovim izumom koji je tijekom i nakon Prvog svjetskog rata posve promijenio mornaričko ratovanje. Prije zore, 10. lipnja, kod otoka Premude, na Szent Istvan i Tegethoff lansirana su torpeda s dvaju talijanskih torpednih čamaca, koji su uspjeli neopaženo prići floti. Tegethoff nije oštećen jer su torpeda promašila svoj cilj, no Szent Istvan je primio direktan pogodak i potonuo je nakon tri sata, oko šest sati ujutro, odnijevši živote 89 mornara. Pomorska ofenziva Austro-ugarske mornarice na Otrant time je prekinuta prije nego je zapravo i počela.

»Mount I u Jadran

Tijekom ekspedicije izrađeni su i fotografski te sonarski 3D modeli olupine kojoj, zbog dotrajalosti nakon 101 godine provedene na morskome dnu, prijete urušavanje brodske konstrukcije, zbog čega je ova ekspedicija bila posebno važna. Izvađeno je luksuzno časničko posuđe, lusteri i dva kompleta mornaričkih uniformi

Marinko GLAVAN
Foto Danijel FRKA

Porculansko posuđe, srebrni pribor za jelo i osobni predmeti mornaričkih časnika izvađeni su iz olupine bojnog broda Austro-ugarske mornarice Szent Istvan, potopljenog u Prvom svjetskom ratu kod otoka Premude, tijekom najnovije, petnaestodnevne ronilačke ekspedicije na ovu najveću i najpoznatiju olupinu ratnog broda u Jadranu, što su je organizirali Hrvatski restauratorski zavod i Minitstarstvo kulture, uz potporu Centra specijalne policije za ronilačku obuku u Malom Lošinj.

Zahtjevna misija

Tijekom ekspedicije izrađeni su i fotografski te sonarski 3D modeli olupine kojoj, zbog dotrajalosti nakon 101 godine provedene na morskome dnu, prijete urušavanje brodske konstrukcije, zbog čega je ova ekspedicija bila posebno važna, jer bi, nažalost, mogla biti i jedna od posljednjih, barem dok je trup Szent Istvana još u jednom komadu.

Zahtjevna ronilačka misija trajala je puna dva tjedna, na otvorenom moru, a u zaronima je sudjelovalo dvadesetak ronioaca, obučanih i opremljenih za ronjenje na velikim dubinama, s obzirom da olupina Szent Istvana leži na dubini i do 66 metara, na kojoj se za ronjenje koriste ili posebne mješavine plinova ili »rebreatheri,

uredaji sa zatvorenim krugom disanja koji kemijskim putem iz izdahnutog ugljičnog dioksida ponovo oslobađaju kisik za disanje, posebno važni za ronjenje unutar olupine, kako u njoj ne bi ostajali »džepovi« zarobljenog zraka koji bi mogli dodatno potaknuti ionako uznapredovalu koroziju i time dodatno ugroziti već nagriženu konstrukciju potopljenog broda.

U ekspediciji je sudjelovao i Danijel Frka, poznati ronilac, istraživač i fotograf jadranskih olupina brodova i zrakoplova, te veteran brojnih zarona na olupinu Szent Istvana koji ističe kako je prije najnovije ekspedicije bilo postavljeno nekoliko glavnih ciljeva.

Prvi cilj je bilo fotogrametrijsko snimanje krmenog dijela broda, s više kamera, kako bi se na temelju snimki izradio digitalni 3D model tog dijela broda. Drugi je realizirala ekipa Fakulteta elektrotehnike i računarstva iz Zagreba koja je, korištenjem mutibeam i sidescan sonara također prikupila materijale za izradu 3D modela cijele olupine Szent Istvana. Osim toga, kako je u zadnjih nekoliko godina otpalo više dijelova brodske oplata i palube, omogućen je ulazak u unutrašnjost, te se nastojalo prikupiti dio predmeta, pogotovo iz admiralskog salona i časničkih prostorija, koji će biti restaurirani i u konačnici izloženi u Povijesnom muzeju Istre u Puli, zajedno s predmetima izvađenim tijekom prethodnih ekspedicija na olupinu, kaže Frka.

Izrada 3D modela olupine,

Ladica na morskome dnu

o-ugraske mornarice potopljenog kod otoka Premude, nažalost možda i jedne od posljednjih

«Everestu» ronjenja u prijeti urušavanje

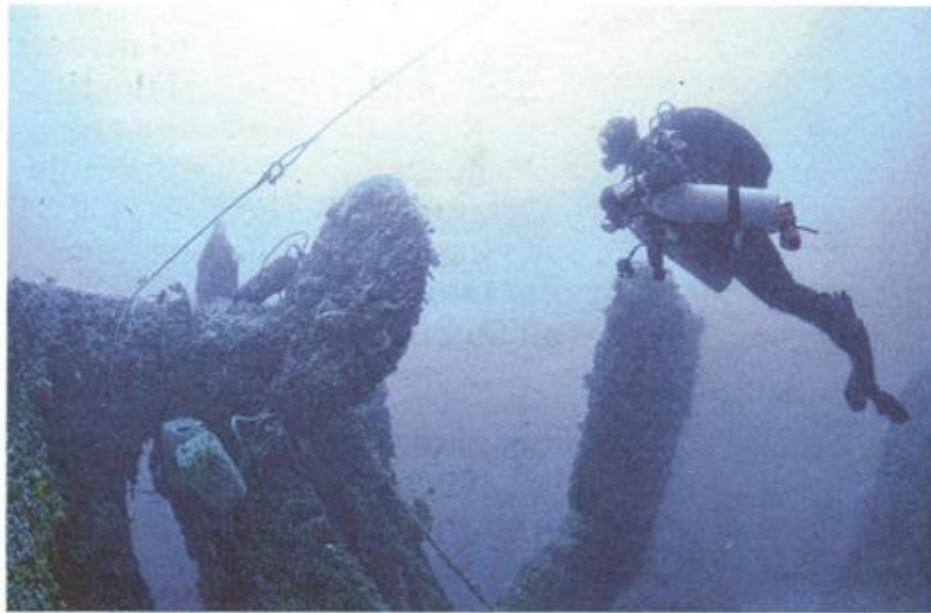

„ Koliko god se čitavo stoljeće olupina čvrsto držala, zadnjih godina primjećujemo sve brže znakove propadanja

Danijel Frka

Čajnik sa Szent Istvana ugledao svjetlo dana

Posljednja ekspedicija bila je vrlo zatjevna

Olupinu broda nagriza vrijeme, more i ribe

koliko god atraktivni bili predmeti izvađeni iz nje, poput kristalnih lusteri i luksuznog posuda, objašnjava, od iznimne je važnosti, jer je ovo bila jedna od posljednjih prilika da se to napravi, s obzirom na ubrzano propadanje olupine broda.

Szent Istvan na morskom dnu leži već punih 101 godinu. Koliko god se čitavo stoljeće olupina čvrsto držala, zadnjih godina primjećujemo sve brže znakove propadanja. Tako smo, u odnosu na prethodne dvije ekspedicije, uočili da je ove godine na više mjesta otpala oplata broda, kao i dijelovi palube. Veliki je problem i to što Szent Istvan na morskom dnu leži prevrnut naopako, tako da su nadgrađe i topovske baterije na dnu, dijelom zabijeni u mulj na morskom dnu, a kobilica gleda prema površini. Brodska konstrukcija nije predviđena za tu vrstu opterećenja, jer su, primjerice, brodski pogonski strojevi

i druga oprema pričvršćeni za palube i sada »vuku« cijelu konstrukciju prema dnu, a konstrukcija je već dobrano nagrizona korozijom. Zbog toga se očekuje da bi se cijela konstrukcija trupa, nažalost, mogla potpuno urušiti. Prema nekim predviđanjima, za manje od deset godina. Upravo zbog toga bilo je izuzetno važno izraditi ove 3D modele, kako bi sadašnji izgled ove povijesno značajne olupine ostao sačuvan za budućnost, kaže Frka.

Sreća u nesreći

Svojevrsna sreća u nesreći je to što su komadi oplata i palube, koja je, iako okrenuta naopako, pristupačna ronjocima, s obzirom da je izdignuta od dna jer brod leži na nadgrađu, otpali s krmenog dijela, gdje su se nalazile najluksuznije prostorije broda - admiralski salon i časničke prostorije, nedostupne običnim »smrtnicima«, članovima posade broda.

U ovoj i prethodnoj ekspediciji iskoristili smo to kako bismo izvukli barem dio pomičnih predmeta, te ih tako spasili od neizbježnog urušavanja brodske konstrukcije. Predmeti u unutrašnjosti broda izuzetno su dobro sačuvani, s obzirom da sve do nedavno unutra nije prodirala svjetlost niti je bilo strujanja mora pa se nije pojavljivao obraštaj ni bujanje morskih organizama nego su stvari praktički ostale netaknute. U

kojoj mjeri, najbolje svjedoči činjenica da smo tijekom ove ekspedicije iz olupine izvukli dvije gotovo netaknute mornaričke uniforme, uredno složene. Iako je njihovo izvlačenje bilo zahtjevno, jer se moralo paziti da ih se ne savija ili na drugi način ošteti, uspjeli smo ih u pastičnim spremnicima, još uvijek uredno složene, izvući na površinu. Nakon procesa desalinizacije i restauracije, vidjet će se je li u džepovima ostalo nešto od osobnih stvari članova posade, kakve smo već nalazili unutar olupine, poput zlatne tabakere, izvađene prije dvije godine. U unutrašnjost Szent Istvana ulazili su samo ronjoci

opremljeni »rebreatherima«, kako se ne bi zadržavali džepovi izdahnutog zraka, koji bi mogli dodatno oštetiti olupinu, a samo kretanje unutar olupine mora biti vrlo pažljivo i polagano, kako se ne bi podigao sediment, što bi vidljivost smanjilo gotovo na nulu i može biti potencijalno opasno za ronjocima, iako je riječ o ljudima s velikim iskustvom u ronjenju na olupinama i speleoronjenju, odnosno ronjenju u potopljenim špiljama, objašnjava Frka, dodajući kako ronjenje i orijentaciju u unutrašnjosti Szent Istvana dodatno otežava to što je brod okrenut naopako, što je samo po sebi problem, a i gotovo

sve stvari u unutrašnjosti su ispremišane.

Očuvani predmeti

Ukupno je izvađeno 25 različitih predmeta, srebrno, keramičko i porculansko posude, nekoliko vrlo bogato ukrašenih lusteri iz admiralskih prostorija, više komada staklenog posuda, te već spomnuta dva kompleta uniformi, koji su pronađeni u ormariću čije su se ladice, nakon stoljeća u moru, još uvijek mogle otvoriti.

Neki su predmeti nevjerojatno očuvani. Prošle godine tijekom ekspedicije pronašli smo otvorenu Bibliju, toliko dobro očuvanu da se još uvijek

mogao čitati tekst s otvorenih stranica. Zbog nedostatka svjetlosti i strujanja mora, spriječen je proces truljenja i obraštanja. Ove godine, izvan olupine, vidljivost je bila prilično loša, no u unutrašnjosti je, iz navedenih razloga i dalje vrlo dobra. Ekspedicija je, inače najveća do sad na olupini Szent Istvana, bila i zbog toga vrlo uspješna, prikupljeno je mnogo fizičkih predmeta, a možda je još i važnija zbog velike količine foto i video materijala, kao i sonarskih snimki, jer bi ujedno mogla biti i jedna od posljednjih, s obzirom da se urušavanje olupine predviđa već možda i unutar deset idućih godina, kaže Frka.

„ Neki su predmeti nevjerojatno očuvani. Prošle godine tijekom ekspedicije pronašli smo otvorenu Bibliju, toliko dobro očuvanu da se još uvijek mogao čitati tekst s otvorenih stranica

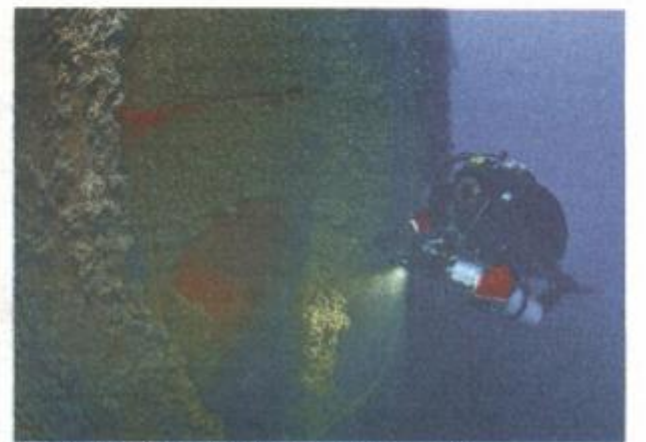
Danijel Frka

Snimka iz unutrašnjosti broda

Oko broda mora se vrlo oprezno roniti

Izrađeni su fotografski i sonarski 3D modeli